

Список бібліографічних посилань

1. Бесчастний В. М. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 287 с.
2. Бэзил Лидделл Гарт. 1914. Правда о Первой мировой. М. : Эксмо, 2009. 480 с.
3. Василенко В. В., Дзюба В. М., Окунський О. Ю., Пилипів Б. І. Вогнева підготовка : навч. посіб. (з метод. рек.) / за ред. Б. І. Пилипіва. Київ : Вид. Паливода А. В., 2003. 272 с.
4. Зарицкий В. Н., Харкевич Л. А. Общая тактика : учеб. пособие. Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. 184 с.
5. Колпакиди А., Север А. Спецназ ГРУ. М. : Яуза ; Эксмо, 2008. С. 728–730.

Надійшла до редколегії 27.04.2018

УДК 159.9:351.74(477)

Я. С. ПОСОХОВА,

кандидат психологічних наук, тренер-викладач курсів первинної професійної підготовки поліцейських, старший викладач кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3374-3930>

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ

Розглянуто актуальність і значимість здійснення превентивної діяльності поліцейськими в ході виконання ними професійних завдань. Наведено психологічні особливості особистості поліцейського для успішного здійснення даної діяльності.

Ключові слова: особистість, поліцейський, превентивна діяльність, професійне завдання.

У сучасних умовах активізувалася необхідність дослідження великого кола питань, пов'язаних з поліцейською діяльністю в рамках модернізації правоохоронної системи, оскільки необхідною функцією поліції є забезпеченням безпеки людини, попередження злочинів, підтримання громадського спокою та громадського порядку, тому дана проблематика потребує ґрунтовного аналізу та осмислення для надання практичних рекомендації для удосконалення системи підготовки поліцейських. Набір функцій, здійснюваний поліцією достатньо широкий, але основною функцією поліції, ми вважаємо, вміння своєчасно запобігти злочинам і різним правопорушенням, тобто застосування превентивної роботи під час виконання службових завдань.

Превентивна діяльність здійснюється поліцейськими в процесі профілактики та запобігання вчиненню правопорушень, в ході реалізації профілактичного контролю стосовно додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, організації роботи дозвільної системи, запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо. Перелік превентивних заходів поліцією на цьому не обмежується, він є доволі невичерпним та необмеженим.

У спеціальній літературі базове поняття «попередження» відповідає дефініції поняття «профілактика», а базова категорія «подолання» – поняттю «перевиховання». Спираючись на словникове тлумачення даних термінів, такі парні поняття і категорії як «попередження» – «профілактика» і «подолання» – «перевиховання» розуміються нами як синоніми, що відображають зміст превентивної діяльності.

Як зазначають українські дослідники (О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, О. І. Олефір та інші), «превентивні поліцейські заходи – це дія або комплекс дій,

що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням встановлених законом вимог» [1, с. 37].

Автори підкреслюють, що «застосування превентивних заходів поліцією не є самоціллю, воно доповнює проведення виховних, інформаційних та роз'яснювальних заходів і здійснюється на засадах законності, необхідності, пропорційності, ефективності та дотримання прав і свобод людини. Превентивні поліцейські заходи передбачають у встановлених законом випадках застосування обмежень певних прав і свобод до людей та організацій, і в цьому виявляється їх примусовий характер, хоча правопорушення при цьому відсутні. Тобто ці заходи мають чітку профілактичну спрямованість, орієнтовані на захист інтересів публічної безпеки та порядку, на недопущення вчинення правопорушень. Сутність профілактичного впливу превентивних поліцейських заходів полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні, а по-друге, в усуненні причин, які сприяють вчиненню правопорушень, і створенні умов, які виключають протиправну поведінку» [1, с. 38].

Особистість працівника поліції це не лише уявлення його виключно як представника юридичної професії, який стоїть на стражі законності і порядку – це, насамперед, фахівець у якого є всі необхідні психологічні риси та компетенції, які демонструють його здатність ефективно виконувати покладені на нього професійні завдання. Така необхідна функція як превентивна, надасть поліцейському належні умови для виявлення індивідуумів з поведінкою, що відхиляється від загальноприйнятої та нормованої в суспільстві, допоможе визначити причини і умови відхилень, прискорить пошук шляхів і способів недопущення і запобігання розбіжностей у поведінці в цілому. Структура і зміст професійно важливих якостей працівника поліції визначаються умовами та вимогами професійної діяльності поліцейського. Специфіка превентивної діяльності правоохоронця визначається тим, що йому необхідно вступати у взаємодію з правопорушниками, що вже само по собі містить елементи негативного впливу на його власну особистість. При відсутності у поліцейського достатнього рівня психологічної стійкості йому можуть загрозувати професійне вигорання і професійна деформація.

І. В. Жданова та Т. П. Мозгова говорять, що превентивна функція передбачає реалізацію профілактичних заходів в міжособистісній взаємодії з метою запобігання конфліктним ситуаціям [2, с. 17].

Згідно переконань В. І. Фелика, в науковій літературі не надано узагальненого тлумачення щодо поняття функцій профілактики правопорушень, але автор вважає, що функціями профілактичної діяльності Національної поліції можуть бути:

1. стратегічне та поточне планування профілактики правопорушень;
2. виявлення проблемних аспектів профілактичної діяльності та розробки заходів щодо їх усунення;
3. виявлення осіб, схильних до девіантної поведінки, зокрема шляхом тісної співпраці зі шкільними та іншими закладами освіти, органами опіки та піклування, громадськими формуваннями, підприємствами, установами, організаціями тощо;
4. проведення роз'яснювальної роботи з особами, схильними до девіантної поведінки, застосування інших методів профілактичного впливу;
5. збір, обробка, узагальнення та аналіз статистичних даних щодо вжитих профілактичних заходів та рівня їх результативності [3, с. 158].

Відомо, що основним призначенням поліції є захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, а одним з основних напрямків її діяльності виступає попередження і припинення злочинів та адміністративних правопорушень, тому на сучасному етапі для працівників поліції дуже важлива їхня професійна готовність і здатність діяти у різних умовах оперативної обстановки. Така спеціальна функція поліцейських як здатність здійснювати

превентивну (профілактичну) поліцейську діяльність потребує від особистості працівника поліції неабияких знань, умінь, навичок та всебічну розвиненість, таких як саморегуляція, самоорганізація, емоційний та соціальний інтелект, грамотність, ерудованість, раціональність, комунікативна компетентність, психологічна стійкість, професійна готовність та психологічна надійність тощо. Аналіз превентивних функцій працівників поліції показав, що даний вид діяльності в значній мірі визначається її психологічним змістом.

Готовність поліцейського до дій, іншими словами, мотивована здатність до дій – компетентність, як зазначає В. І. Селезнев, є одним з ключових системоутворюючих чинників, що визначають професійну придатність правоохоронця. Автор говорить, що «Формування професійної готовності поліцейського як найважливішого системоутворюючого елемента професійної придатності можливо в рамках загально-початкової підготовки на прикладі певної моделі готовності співробітника поліції до дій при профілактиці і припиненні правопорушень [4, с. 279–280].

Професор О. О. Євдокімова наголошує на важливості психологічного супроводу в ході професійної підготовки. «Навчання, яке сфокусовано на вирішенні проблем, критичному мисленні та міжособистісному спілкуванні, забезпечить сучасних правоохоронців таким набором професійних навичок, який допоможе їм більш ефективно справлятися з тими подіями, які повсякденно виникають у професійній діяльності поліцейських. Таким чином, перед нами самостійна, творча, вільна й самодостатня людина, розвиток якої можливо здійснити в межах цілеспрямованого процесу професійної підготовки – говорить О. О. Євдокімова [5, с. 92].

Малеев Д. В. в своєму дослідженні психологічних чинників розвитку професійної надійності працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України навів деякі завдання щодо превентивної діяльності поліцейських в умовах проведення АТО. Автор говорить, що «серед ключових завдань є виявлення та вилучення зброї, боєприпасів, вибухових речовин, виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до діяльності незаконних збройних формувань, розкриття та профілактика правопорушень». Д. В. Малеев акцентує увагу на тому, що «Професійна діяльність підрозділів превентивної діяльності поліції багато в чому зумовлює багатоаспектний характер їхньої діяльності, вимагає високого професіоналізму, вміння використовувати у своїй роботі не тільки арсенал поліцейських засобів і методів, але і психолого-педагогічні знання та вміння» [6, с. 52].

Так, А. П. Титаренко, розглядаючи питання реалізації законодавчого принципу забезпечення суспільної довіри до поліції при здійсненні її професійної діяльності, дійшов висновку, що «ефективність профілактичної діяльності – це співвідношення витрат на проведення превентивних заходів з отриманими результатами, то довіру суспільства до поліції слід розглядати як фактор, що значно знижує матеріальні, технічні, психологічні та інші витрати в боротьбі зі злочинністю. З точки зору значущості розглянутого принципу для результативності профілактичної діяльності працівника поліції цілком природно, що чим вище ступінь довіри у населення до працівників поліції, тим вища ефективність профілактики злочинів та правопорушень» [7, с. 158].

У науці широко відомі методи превентивної роботи поліцейських зарубіжних країн, які дозволяють попередити злочини і затримувати злочинця, який ще тільки готується вчинити злочин, по одній лише інформації громадян. Особливо часто це зустрічається при попередженні терористичних актів, коли важливість зазначених відомостей для суспільства в цілому надзвичайно висока. Подібна ситуація можлива тільки на основі довірчих відносин суспільства з правоохоронними органами.

Таким чином, психологічні особливості здійснення превентивної діяльності, її розвиток на шляху професіоналізації проходить кілька етапів. Один з них – професійна підготовка як сукупність обґрунтованих рекомендацій, програм, моделей, методик, тренувань, методів і критеріїв оцінки придатності або компетентності поліцейського. У сукупності з іншими

методиками, що розвивають спеціальні здібності і інші важливі професійні якості працівника поліції, необхідно робити ухил на формування компетенції поліцейських щодо застосування ними превентивної діяльності, яка сприятиме ефективному виконанню професійних завдань. Для ефективного здійснення превентивної діяльності необхідно організувати проведення занять по вивченню поліцейськими психологічних особливостей особистості громадян, з якими доведеться стикатися під час виконання професійних завдань, а також забезпечити відпрацювання методів психолого-педагогічної дії з даними категоріями населення. Такі заняття повинні проводитися фахівцем-психологом, які в свою чергу будуть націлені на розвиток необхідних професійно важливих якостей і формування психологічної стійкості в профілактичній роботі з громадянами. Можна стверджувати про значущість для поліцейських знань, умінь, навичок і професійних компетенцій в превентивній діяльності, в зв'язку з чим виникає очевидна потреба правоохоронної практики в підготовці відповідних фахівців.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; передм. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.
2. Жданова И. В., Мозговая Т. П. Формирование конфликтологической компетентности как направление профилактической работы с несовершеннолетними, находящимися в конфликте с законом : учеб.-метод. пособие. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2016. 130 с.
3. Фелик В. І. Система функцій профілактичної діяльності Національної поліції України. *Порівняльне аналітичне право*. 2016. № 2. С. 156–158.
4. Селезнев В. И. Модель готовности сотрудника полиции к действиям по профилактике и пресечению правонарушений в процессе общепрофессиональной начальной подготовки. *Ленинградский юридический журнал*. 2015. № 4 (42). С. 278–285.
5. Євдокімова О. О. Професійна підготовка правоохоронців у контексті системного підходу. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 2017. Vol. 21. № 3. С. 88–93.
6. Малєєв Д. В. Психологічні чинники розвитку професійної надійності працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2016. 334 с.
7. Титаренко А. П. Общественное доверие к полиции как фактор, способствующий индивидуальной профилактической работе с гражданами. *Вестник Томского государственного университета*. 2015. № 393. С. 167–170.

Надійшла до редколегії 23.04.2018